

Crannóg ar Loch a' Bhalla, Garumna.
Tá crannóg eile le feiceáil ar Loch an Mhuilinn, ar an gCeathrú Rua. (Pic: Erin Gibbons)

dúinn go raibh feirméireacht ar siúl le cósta timpeall 3000 R.C. Roinnt blianta ó shin fuair Willie Ó Flatharta as an gCeathrú Rua tua de lathach-chloch sa nGleann Mór agus é ag cur crainnte in aice a thí. Bhí monarcha de na tuanna seo i nDubhlinn i gCo. an Chláir agus seans maith gur as a tháinig an tua a fuair Willie.

'Kitchen Middens'

Gné eile atá spéisiúil ná an méid suíomhanna cónaithe cois cósta atá faighte le blianta beaga anuas.

Sa mbliain 1914 rinne bean darbh ainm Mrs. Brunnicardi staidéar ar na suíomhanna seo agus scríobh sí alt "The Shore Dwellers of Ancient Ireland". Dúirt sí go raibh 56 suíomh

cois cósta faighte. Tugtar "kitchen middens" orthu i mBéarla nó carnán brúscair, bailiúchán de chnámha, sliogáin, clocha dóite chomh maith le iarsmaí tithe agus garrantaí.

Sa mbliain 1991 rinne an CEEC i Leitir Fraic suirbhé nua ar na suíomhanna seo. Fuair Brunnicardi 5 shuíomh i gConamara agus fuair an suirbhé nua 25 suíomh. Síneann siad ó Bhearna go Rinn Mhaoile. Tá dáta Radio-Carbon 200 roimh Chríost againn le ceann Bhearna agus tá dátaí ón ré Neoliotach, Críostúil agus Meánaoiseach againn ó shuíomhanna ag Cloch na Rón agus Baile Uí Chonghaile. Go deimhin an t-aon adhlacadh ón tréimhse Lochlannach ar chósta thiar na hÉireann tá sé i suíomh cois cósta ag

Eyrehort, in aice an Chlocháin. Nochtaíodh é tar éis stoirme sa mbliain 1947.

Tá carnán brúscair den chineál seo le fáil ar Oileán Máisean, Oileán Mhic Dara, agus Fidhinis agus níos faide soir ag Caorán na gCearc sna Minna, Indreabhán.

An Chrannóg

Cineál eile suíomh atá coitianta i nGaeltacht Chonamara ná an chrannóg. Is oileáin bheaga lámhdhéanta iad seo atá le fáil ar lochanna. Ceaptar go ginearálta gur tógadh go leor acu seo in Éirinn go luath sa tréimhse Críostúil, ach bhí cónaí i gcuid acu chomh deireannach leis an 17ú aois.

Tá go leor de na crannóga seo le fáil freisin ar oileáin thiar na hAlban agus téann siad siar ago dtí Ré an Iarainn. Tá an dá chineál crannóg cosúil le chéile, iad déanta ar oileán beag le balla láidir de chlocha taobh amuigh agus an áit chónaithe taobh istigh.

In áiteacha eile in Éirinn b'éigin an t-oileán féin a dhéanamh ar dtús agus ansin é a chosaint. Is sampla maith é *Still Island* ar loch idir Chorr na Móna agus An Chloch Bhreac agus tá samplaí eile le fáil ar Loch na Tuláí (An Tulach), Loch Buaille, Carna agus Loch a' Bhalla, Garumna. Tá ceann de na samplaí is fearr ar fad le fáil ar Loch Scainnimhe, Carna.

Tá sé soiléir mar sin go raibh Conamara an-fheiliúnach mar áit chónaithe sa tréimhse réamhstairiúil agus ina dhiaidh sin agus go raibh daoine ann na mílte bliain sular dhíbir Cromail siar iad.

• An Tae Beag le linn an fómhar a bheith á bhaint i mBothchúna.
Ó chl: Tadhg Ó Cualáin, Maighréad Ní Chualáin, Seán Ó Cualáin, Micheál Ó Cualáin is Nóra Bean Uí Chualáin.

Logainmneacha: Dianghá le Cruinneas

Séamas Ó Cualáin

Ó tosaíodh ag cur ainmneacha na mbailte in airde ag ceann chuile bhóithrín sa taobh seo tíre tá an-suim múscaillte i logainmneacha. Gné fhiorthábhachtach den stair áitiúil í seo agus ó tharla gurb ea níor mhór a bheith an-chúramach go mbeadh na hainmneacha cruinn agus litrithe i gceart. Má dhéantar dearmad tá baol ann go mbuanófar an dearmad sin leis an aimsir. "Beatha teanga a labhairt: buanú teanga a scríobh", a deirtear.

De bhrí gur i mBothchúna a rugadh mé féin, chuir mé suim ar leith i gcónaí in ainm an bhaile sin. Ach caithfidh mé a rá nach rósásta atáim leis an gcaoi a bhfuil an t-ainm litrithe ar an gcloch ag ceann an bhóthair. Bothán a' Chaonaigh an seanainm a bhí ar an mbaile agus tá daoine beo fós a bhfuil tuairim mhaith acu cá raibh an bothán seo. Teachín beag cruinn ceann tuí a bhí ann agus é clúdaithe le caonach. Dúirt fear as Bualuisce liom tráth go raibh bothán den déanamh céanna ina bhaile féin freisin. Ar bhealach bhí na botháin seo an-chosúil leis na cinn san Afraic ach gur as cloch a rinneadh iad abhus.

Cúpla bliain ó shin tháinig mé

trasna ar chóipleabhar aistí scoile le mo dheartháir Peadar, beannacht Dé lena anam, agus tráthúil go leor tá aiste amháin ann faoin gcaoi a bhfuair Bothchúna a ainm. I bhFeabhra na bliana 1933 a scríobhadh an aiste nuair a bhí Peadar sa gceathrú rang.

Seanafhraochóg

Is deacair a thuiscint cén fáth a bhfuil Seanafhraochóg litrithe mícheart. Uaireanta i gConamara fuaimítear focail cosúil le 'fraoch', 'craobh', 'baol', 'saol' díreach mar a fhuaimítear iad i gCiarraí is i gCorcaigh. Tarlaíonn seo go minic in amhráin Chonamara. Ach cé go bhfuil sin amhlaidh i gcanúint an Deiscirt ní scríobhtar na focail ansin mar fraech (fréach), craebh, bael, sael!

Rinneadh léirscrios ceart ar an ainm breá Áth an Ghlugair i mBearna. "Áth an Ghlugair" atá greanta ar an gcloch. Thuigfeadh duine ar bith a raibh aon eolas aige ar Ghaeilge Chonamara cén chiall atá leis an bhfocal "glugar" mar tá focail cosúil le 'ubh ghlugair' is 'sraith ghlugair' coitianta go maith sa gcaint.

Mar fhocal scoir ní fhéadfainn gan mo mhíshástacht a chur in iúl faoin millteanas as éadan atá á dhéanamh ar logainmneacha ag conraitheoirí móra foirgníochta i nGaillimh agus i

• An sceimheal á cur ar chruach choirce
Peadar Ó Cualáin is a athair, Micilín Mhaighréad Mhichíl, ag obair san iothlainn i mBothchúna

Le gach dea-mhéin ó

Arramara Teo.

CILL CHIARÁIN

Comharchumann Iascairí
Gaillimh & Árainn Teoranta

Ros a'Mhíl
Co. na Gaillimhe

091/72119/72161

Ar lean ó lch 15

gomharsanacht na cathrach. Tá na logainmneacha chomh sean leis an gceol agus is náireach an scéal é go ligfí do na boicíní seo na hainmneacha ársa a chaitheamh i dtraipisí agus cinn áiféiseacha ar nós "Seacrest", "Monalee Heights" agus a leithéidí a chur ina n-áit. Ach tá an milleán faoi seo le cur ar Bhardás na Gaillimhe nach dtuigeann cé chomh tábhachtach is atá na sean-ainmneacha stairiúla seo.

Aiste a scríobh Peadar Ó Cualáin, deartháir le Séamas, i 1933.

Peter Jolan 6th February 1933.

Composition
On my Village
My village is situated near Spiddah. It is a big one. There are twentyone houses in it and nintyfour people. There are six slated houses and fifteen thatched ones. It is a nice village. There are five five two story houses in it. There is a pier and a wood in it. Bohoon is its name. This is the reason it was called Bohoon. There was a small little house in the middle of the village. It was so old that moss grew on all the stones of the wall and there was nothing to be seen of it but all the moss it was then

called Bohoon. There is a river running between it and Spiddah and on each side of it there is a wood. There is one in my village and the other one in Spiddah. There is a balling in it and those people come and playing ball in every day.

Writing could be a good deal improved. Corrections
situated, situated, situated, village, village, slated, slated, slated, stone, stone, stone, pier, pier, pier, because, because, because, of, of, of, Bohoon, Bohoon, Bohoon, that, that, that, balling, balling.

An Mac Duach agus Colm Ó Maolchiaráin ar an halmadóir, ag tíocht isteach go Douarnanez sa Bhriotáin.

'Sé Tom Rua Mac an Iomaire atá ag faire amach chun tosalgh.

AN CHISEOG

An Cheathrú Rua, Co. na Gaillimhe, Teil: 091-95315

Bialann & Take-Away

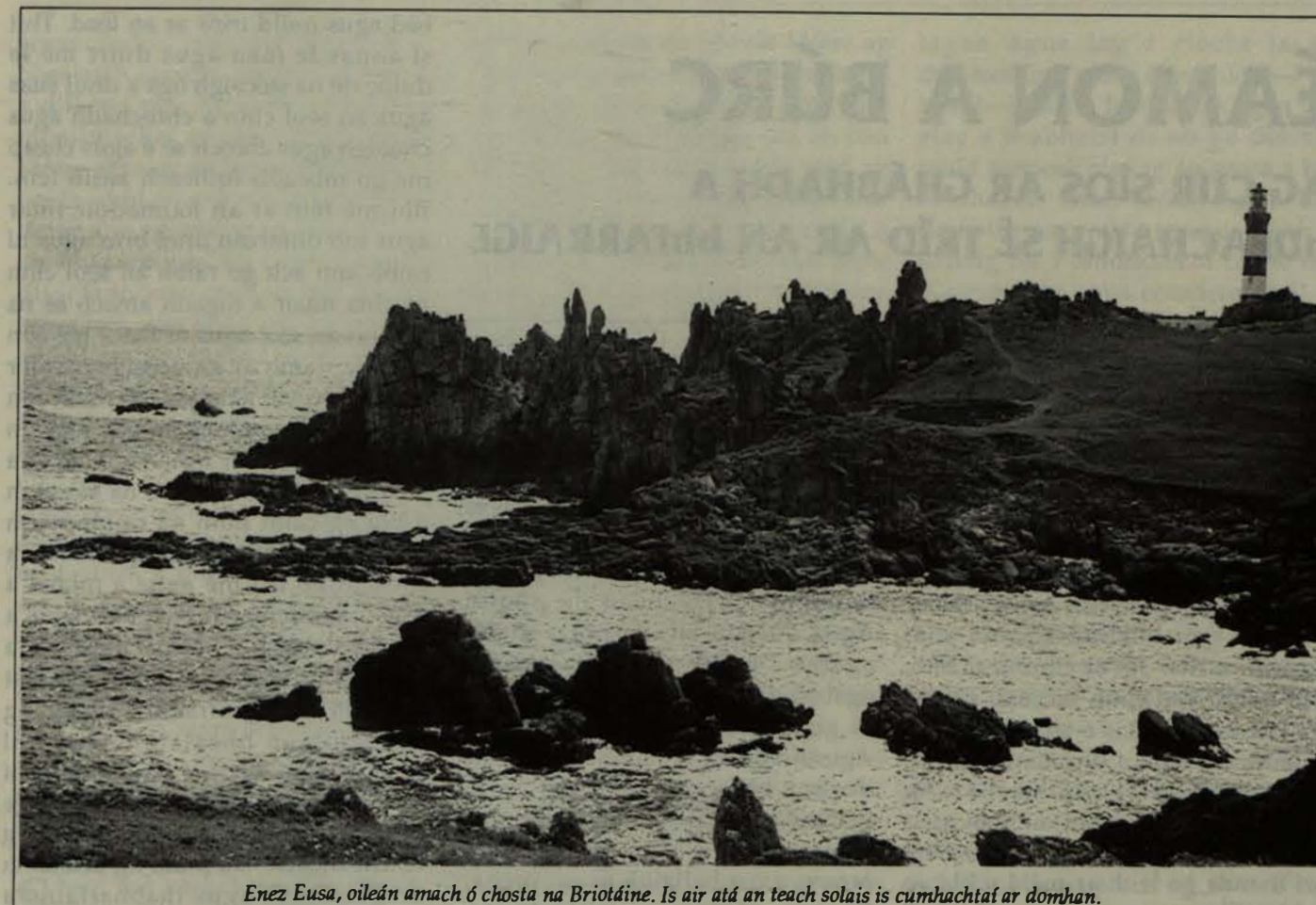
B/B: R&B Garvey

Le gach dea ghruí ó
Colm Ó Mainnín

An Garáiste, Ros Muc
Seirbhís Iomlán Garáiste

091-74113

Enez Eusa, oileán amach ó chosta na Briotáine. Is air atá an teach solais is cumhachtaí ar domhan.

CAMPAS – idir Inis Oírr agus Enez Eusa na Briotáine

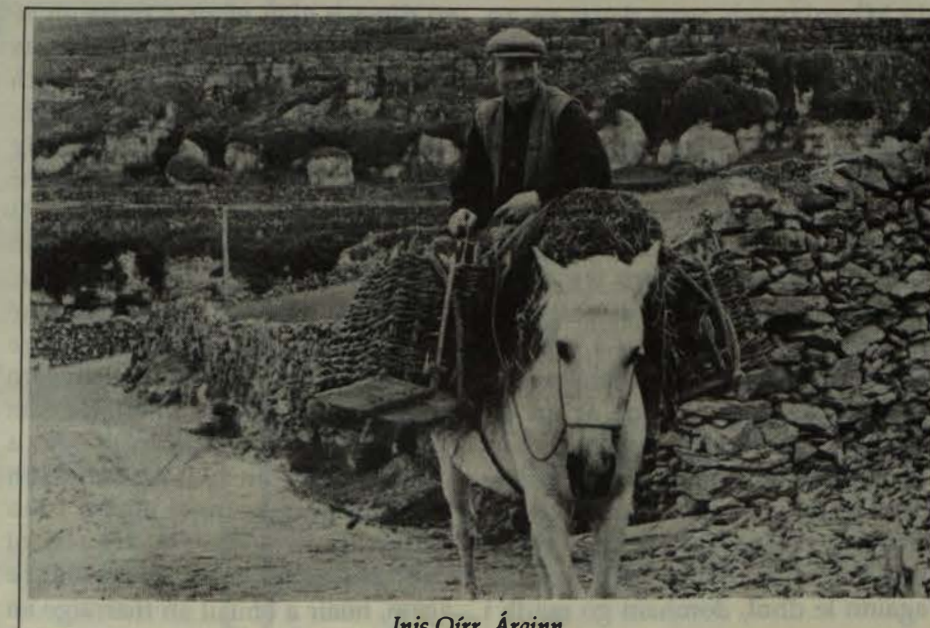
'Séard a chiallaíonn an focal 'campas' láthair nó suíomh ollscolaíochta. Is gluaiseacht an Campas Eorpach Imshaoil a bunaíodh sa bhliain 1990 i measc tíortha an Chomhphobail. Tá sé mar aidhm aige grúpa scoláirí tríú leibhéil ó thíortha éagsúla na hEorpa a thabhairt le chéile chun dul i mbun staidéir i gceantair tuaithe neamhfhorbartha agus i gceantair chathracha atá faoi mhíbhuntáiste. Cuirtear na scoláirí faoi chúram lucht ollscoile agus déanann siad scrúdú ar ghné éigin den timpeallacht a bhfuil baint aige le forbairt eacnamaíochta agus sóisialta.

Tá campas á phleanáil don Samhradh seo chugainn a thabharfaidh dhá oileán le chéile - siad sin Inis Oírr agus Enez Eusa na Briotáine. Tá sé i gceist staidéar comparáideach a dhéanamh ar ghné

éagsúla ag teacht le chéile ar feadh coicíse ar Enez Eusa.

Chomh maith leis an gcampas tá idir pholaiteoirí, lucht forbartha pobail agus eile ó Enez Eusa ag iarraidh ceangal a chothú idir an oileán sin agus Árainn agus tá sé i gceist acu cuairt a thabhairt ar Árainn am éigin sa bhliain nua chun dul i mbun an cheangail seo.

— Pádraig de Bhádraithe

Inis Oírr, Árainn